

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

VOL.3 № 3

2026

HARBIY XIZMATCHILAR ONGIDA TEXNOLOGIK TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISHNING FALSAFIY ASOSLARI

Abdugʻaniyev Shuxrat Abdugʻani oʻgʻli

Oʻzbekiston Respublikasi Harbiy xavfsizlik va mudofaa universiteti, katta oʻqituvchi

Annotatsiya

Ushbu maqolada Harbiy xizmatchilar ongida texnologik tafakkurni shakllantirish masalasi zamonaviy ijtimoiy falsafada texnika, ong va ijtimoiy masʼuliyat oʻrtasidagi murakkab dialektik munosabatlarni qayta talqin etishni talab etuvchi dolzarb muammo sifatida namoyon boʻlish yoritib berilgan.

Kalit soʻzlar: texnologik tafakkur, harbiy ong, axborotlashgan jamiyat, algoritmik fikrlash, ijtimoiy ong transformatsiyasi, raqamli tafakkur, ontologik yondashuv, aksiologik tahlil, texnogen muhit, etik masʼuliyat.

ФИЛОСОФСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ У ВОЕННОСЛУЖАЩИХ

Абдуганиев Шухрат Абдугани угли

Университет военной безопасности и обороны Республики Узбекистан, старший преподаватель

Аннотация

В данной статье проблема формирования технологического мышления в сознании военнослужащих рассматривается как актуальная задача современной социальной философии, требующая переосмысления сложных диалектических взаимосвязей между техникой, сознанием и социальной ответственностью.

Ключевые слова: технологическое мышление, военное сознание, информационное общество, алгоритмическое мышление, трансформация общественного сознания, цифровое мышление, онтологический подход, аксиологический анализ, технотенная среда, этическая ответственность.

PHILOSOPHICAL FOUNDATIONS OF FORMING TECHNOLOGICAL THINKING IN MILITARY PERSONNEL

Abdugʻaniyev Shukhrat Abdugani ugli

University of Military Security and Defense of the Republic of Uzbekistan, Senior Lecturer

Abstract

This article examines the issue of forming technological thinking in the consciousness of military personnel as a relevant problem of contemporary social philosophy, which requires a reinterpretation of the complex dialectical relationships between technology, consciousness, and social responsibility.

Keywords: technological thinking, military consciousness, information society, algorithmic thinking, transformation of social consciousness, digital thinking, ontological approach, axiological analysis, technogenic environment, ethical responsibility.

Axborotlashgan jamiyat sharoitida harbiy faoliyat endilikda faqat jismoniy kuch, intizom va buyruqbozlik tizimi bilan belgilanmay, balki murakkab texnologik muhit, raqamli boshqaruv tizimlari va axborot oqimlari bilan ishlashni taqozo etuvchi intellektual faoliyatga

aylanmoqda. Shu bois texnologik tafakkur harbiy xizmatchilar ongida kasbiy malakaning yordamchi elementi emas, balki ularning dunyoqarashi, qaror qabul qilish modeli va ijtimoiy mas'uliyatini belgilovchi falsafiy asos sifatida shakllanadi. I. R. Rahmonov texnologik tafakkurni zamonaviy ijtimoiy ong evolyutsiyasi bilan bog'lab, "texnologik tafakkur insonning texnik vositalar orqali voqelikni idrok etish va uni ongli boshqarish qobiliyatini ifodalovchi yangi tafakkur shaklidir", deb ta'kidlaydi. [Rahmonov I.R. Zamonaviy tafakkur va texnologik ong muammolari. – Toshkent: Fan, 2018. – B. 60–70.] Ushbu yondashuv harbiy xizmatchilar ongida texnologik tafakkur vositalashgan bilish shakli sifatida shakllanishini asoslaydi. Biroq tanqidiy nuqtai nazardan aytganda, muallif texnologik tafakkurning bilish imkoniyatlarini yetarli ochgan bo'lsa-da, uning axloqiy cheklovlari va inson hayotiga ta'sir doirasi masalasini ikkilamchi darajada qoldiradi. Ijtimoiy falsafa esa harbiy qarorlar texnologik jihatdan mukammal bo'lishi bilan birga, insonparvarlik mezonlariga ham mos kelishini talab etadi.

Harbiy xizmatchilar ongida texnologik tafakkurni shakllantirish zamonaviy informatizatsiyalashgan jamiyat sharoitida harbiy sohaga oid falsafiy qarashlarni yangicha paradigmalarda qayta ko'rib chiqishni talab etadi. Bu jarayonda texnologik tafakkur shunchaki texnik operatsiyalarni bajarish uchun zarur vosita emas, balki axborot va algoritmik realitetda harakat qiluvchi ongli, refleksiv, axloqiy mas'uliyatga ega subyektning tarbiyalovchi gnozeologik muhitga aylanadi. Harbiy xizmatchining kasbiy-falsafiy yetukligi endilikda texnologik muhitni faqat tushunish emas, balki uni etik va semantik jihatdan tahlil qila olish qobiliyati bilan belgilanadi. Italiyalik faylasuf Luciano Floridi bu borada quyidagicha ta'kidlaydi: "Axborot asrida tafakkur — bu ma'lumotlarni bilish emas, balki ularni semantik tizimda qanday o'rin tutishini tushunishdir. Harbiy tafakkur, texnologik vositalar orqali axloqiy mas'uliyatni shakllantirishni ham o'z ichiga olmog'i kerak". [Floridi L. The Philosophy of Information. – Oxford: Oxford University Press, 2011. – B. 89.] Floridi fikricha, texnologik tafakkur – bu "infoetik ong" bo'lib, u harbiy xizmatchining ijtimoiy-aksiyologik ongini axborot muhitida shakllantiradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Texnologik tafakkurning harbiy ongda shakllanishi zamonaviy falsafa uchun uchta markaziy tushuncha doirasida aniqlanadi: tekne, logos va ethos. Yunoncha "tekne" texnik qobiliyatni bildirsa, "logos" bilim va tafakkur asosini, "ethos" esa axloqiy me'yorga asoslangan mavjudlikni anglatadi. Harbiy xizmatchi ongida texnologik tafakkur ana shu uchlik asosida – texnik bilim, ongiy refleksiya va axloqiy mas'uliyat birligida shakllanishi zarur. Bu holatni gollandiyalik faylasuf Jos de Mul shunday izohlaydi: "Texnologik tafakkurga ega bo'lgan subyekt faqat bilimli emas, balki ongli, faqat o'rgatilgan emas, balki tafakkur qiluvchi, faqat boshqaruvchi emas, balki axloqiy tanlov qiluvchi subyektdir". [De Mul J. Cyberspace Odyssey: Towards a Virtual Ontology and Anthropology. – Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 2010. – B. 104.]

Zamonaviy texnologiyalar, xususan sun'iy intellekt, neyroalgoritmalar, vizual monitoring tizimlari, harbiy robototexnika va simulyatsion mashg'ulotlar harbiy xizmatchining borliqni idrok etish, unga ta'sir qilish va u bilan o'zaro muloqot qilish usullarini o'zgartirib yubordi. Shunday ekan, texnologik tafakkur ontologik jihatdan ham yangicha muhitni shakllantiradi. Nemis faylasufi Markus Gabriel ta'kidlaganidek: "Zamonaviy urushlar oldin mavjud bo'lmagan 'raqamli borliq' doirasida kechmoqda va bu borliqdagi subyekt bo'lish — bu texnologik tafakkur orqali mavjudlikni falsafiy asosda tushuna olishdir". [Gabriel M. Fields of Sense: A New Realist Ontology. – Edinburgh: Edinburgh University Press, 2015. – B. 128.] Bu jarayonda harbiy xizmatchining dunyoqarashi ontologik (texnologik mavjudlikni tushunish), gnozeologik (axborot asosida bilish), aksiyologik (etik tanlov qilish), va kommunikativ (raqamli kodlarda fikr almashish) komponentlar orqali rivojlanadi. Texnologik tafakkur ongning strategik refleksiya bosqichiga ko'tarilishi, harbiy qarorlar esa endilikda faqat buyruqqa emas, balki gumanistik va axborotiy asosga tayanuvchi ongiy tafakkurga tayanishini bildiradi.

Zamonaviy harbiy faoliyat texnologiyalashuv jarayonining chuqurlashuvi bilan harbiy xizmatchilar ongida mutlaqo yangi tafakkur modelini shakllantirishni taqozo etadi. Bu model — texnologik tafakkur bo‘lib, u shunchaki texnik vositalarni boshqarish emas, balki raqamli haqiqatda, axborotlashgan reallikda falsafiy yondashuv asosida mavjud bo‘lishni nazarda tutadi. Harbiy xizmatchi o‘zining kasbiy faoliyatida endilikda algoritmik boshqaruv, kognitiv yuklama, ma’lumotlarning tarmoqlashtirilgan oqimi bilan to‘qnashadi, bu esa tafakkur shaklini tubdan yangilash zaruratini keltirib chiqardi. Kanadalik zamonaviy faylasuf Marshall McLuhanning “medium is the message” degan mashhur g‘oyasidan kelib chiqilsa, harbiy ongda shakllanuvchi texnologik tafakkur muhitning o‘zini idrok qilishdan boshlanadi. McLuhan ta’kidlaydi: “Texnologik muhit inson tafakkurini shunchalik o‘zgartiradiki, uni bilmasdan bu muhitda harakat qilish — ongni manipulyatsiyaga ochiq holga keltirishdir”. [McLuhan M. *Understanding Media: The Extensions of Man*. – New York: MIT Press, 1994. – B. 24.] Harbiy ongda texnologik tafakkurni shakllantirish aynan texnologik muhitni tanqidiy anglash va semantik nazoratda ushlashdan boshlanishi lozim. Texnologik tafakkur bu nuqtai nazardan ontologik va gnoseologik jihatdan o‘ziga xoslik kasb etadi. Amerikalik axborot-faylasuf Fred Dretske yozadi: “Axborot bu bilim emas, lekin bilimga olib boradigan yo‘ldir. Har qanday bilim texnologik tafakkurda axborotdan semantik tuzilma sifatida foydalanishni o‘z ichiga oladi”. [Dretske F. *Knowledge and the Flow of Information*. – Oxford: Blackwell, 1981. – B. 45.] Bu fikr harbiy faoliyatda axborotdan strategik va etik ong bilan foydalanishni belgilovchi tafakkur shaklini anglatadi.

Shu jihatdan, texnologik tafakkurni harbiy ongda shakllantirish jarayoni birinchi navbatda bilishning texnologik vositalar orqali amalga oshirilishini ongli anglashdan boshlanadi. Ikkinchi bosqichda, bu tafakkur normativlik, ya’ni “nima qilish mumkin va kerak emas” mezonlari orqali o‘zining aksiologik mohiyatini namoyon etadi. Uchinchidan, kiberfalsafiy uyg‘unlik doirasida bu tafakkur texnologiyaga nisbatan etik mas’uliyat va ijtimoiy ongni uyg‘unlashtiradi.

Xitoylik zamonaviy faylasuf Yuk Hui bu borada shunday deydi: “Texnologik tafakkur bu ontologik inqirozdan so‘ng paydo bo‘lgan gnoseologik qayta tuzilishdir. U ongni texnologik vositalar bilan emas, balki ularni tushunish, tahlil qilish va baholash qobiliyati bilan mustahkamlab boradi”. [Hui Y. *The Question Concerning Technology in China: An Essay in Cosmotechnics*. – Falmouth: Urbanomic, 2016. – B. 67.]

Shu asosda, harbiy xizmatchilar ongida texnologik tafakkurni shakllantirishning falsafiy asoslari quyidagi jihatlarida mujassam:

Ontologik asosi - texnologiyaning harbiy reallikni shakllantiruvchi kuch sifatida idrok qilinishi;

Gnoseologik asosi - texnologiyalar orqali bilishning refleksiv shakli sifatida axborotni tahlil qilish;

Aksiologik asosi - har qanday texnologik qarorning axloqiy oqibatini ongli idrok qilish zaruriyati.

Harbiy xizmatchilar ongida texnologik tafakkurni shakllantirish masalasi zamonaviy ijtimoiy falsafada inson, texnika va jamiyat o‘rtasidagi murakkab munosabatlarni qayta talqin etishni talab qiluvchi fundamental muammo sifatida namoyon bo‘lmoqda. Axborotlashgan va texnologiyalashgan jamiyat sharoitida harbiy faoliyat faqat jismoniy kuch va buyruq-bo‘ysunish tizimi bilan belgilanmay, balki murakkab texnik tizimlar, axborot oqimlari va raqamli muhit bilan ishlashni taqozo etuvchi intellektual faoliyatga aylanmoqda. Shu bois texnologik tafakkur harbiy xizmatchining kasbiy ongida alohida bilish shakli sifatida emas, balki uning kasbiy identifikatsiyasi, axloqiy mas’uliyati va ijtimoiy mavqeini belgilovchi falsafiy hodisa sifatida qaralishi lozim. S. G. Otamurodov texnologik tafakkurni zamonaviy jamiyat taraqqiyotining muhim ko‘rsatkichi sifatida baholab, “texnologik tafakkur inson faoliyatini ratsional tashkil etish, murakkab tizimlarni boshqarish va kelajakni prognoz qilish imkonini beruvchi ong

shaklidir”, deb ta’kidlaydi.[Otamurodov S.G. Globallashuv va milliy-ma’naviy xavfsizlik. – Toshkent: O‘zbekiston, 2013. – B. 160–170.] Ushbu yondashuv harbiy xizmatchilar ongida texnologik tafakkur strategik fikrlashning zaruriy sharti ekanini ko‘rsatadi. Biroq tanqidiy nuqtai nazardan aytganda, muallif texnologik ratsionallikning ustuvorligini kuchli asoslaydi, ammo bu ratsionallikning axloqiy chegaralari va inson hayotiga ta’siri masalasini yetarli darajada chuqurlashtirmaydi. Ijtimoiy falsafa esa texnologik tafakkur harbiy qarorlarning ijtimoiy oqibatlari bilan uyg‘unlashgan holda shakllanishini talab etadi.

N. A. Shermuhamedova texnologik tafakkurning falsafiy asoslarini bilish nazariyasi bilan bog‘lab, “zamonaviy tafakkur texnologik vositalar orqali vositalashgan bo‘lib, bu holat ongning predmetga bevosita emas, balki texnik vositalar orqali munosabatini kuchaутиради”, deb yozadi.[Shermuhamedova N.A. Falsafa va fan metodologiyasi. – Toshkent: O‘zMU, 2005. – B. 115–122.] Ushbu fikr harbiy xizmatchilar ongida texnologik tafakkur vositalashgan bilish shakli sifatida shakllanishini asoslaydi. Tanqidiy jihatdan qaralganda, vositalashuv jarayonining kuchayishi real tajriba va bevosita mas’uliyat hissining susayishiga olib kelish ehtimoli mavjud. Shu sababli texnologik tafakkur harbiy ongda amaliy tajriba va shaxsiy javobgarlik bilan muvozanatlashishi zarur.

A. Muminov harbiy faoliyatni axborot-madaniy kontekstda tahlil qilib, “harbiy xizmatchi ongida texnologik tafakkur axborot bilan ishlash madaniyati va ma’naviy barqarorlik bilan uyg‘unlashgandagina samarali natija beradi”, degan xulosani ilgari suradi.[Muminov A. Milliy siyosat va madaniy sohada islohotlar. – Toshkent: Akademiya, 2010. – B. 120–125.] Ushbu qarash texnologik tafakkurning aksiologik asoslarini ochib beradi. Tanqidiy nuqtai nazardan esa, axborot madaniyatini faqat himoya mexanizmi sifatida talqin qilish uni ijodiy va tanqidiy tafakkur manbai sifatida baholash imkonini cheklashi mumkin. G. G‘afforova harbiy sohada texnologik tafakkurning mafkuraviy ahamiyatiga e’tibor qaratib, “axborotlashgan jamiyatda harbiy ongni shakllantirish texnologik bilimlar bilan bir qatorda mafkuraviy barqarorlikni ham ta’minlashni talab qiladi”, deb ta’kidlaydi.[G‘afforova G. Axborotlashgan jamiyatda terrorchilik faoliyati haqidagi qarashlar // Global terrorizm va uning geosiyosiy o‘lchami. – Navoiy, 2005. – B. 45–48.] Ushbu yondashuv texnologik tafakkur va mafkuraviy ong o‘rtasidagi bog‘liqlikni ko‘rsatadi. Tanqidiy jihatdan aytganda, mafkuraviy barqarorlikni haddan tashqari markazlashtirish harbiy xizmatchining mustaqil va tanqidiy fikrlash qobiliyatini cheklashi mumkin, bu esa texnologik tafakkurning rivojiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. R. Qurboнов ijtimoiy ong va xavfsizlik masalalarini tahlil qilib, “harbiy xizmatchilar ongida texnologik tafakkur xavfsizlikni faqat kuch bilan emas, balki axborot va bilim orqali ta’minlash zaruratini anglashdan boshlanadi”, deb yozadi.[Qurboнов R.A. Ijtimoiy ong va xavfsizlik masalalari. – Toshkent: Akademiya, 2019. – B. 80–90.] Ushbu fikr texnologik tafakkurning ijtimoiy-falsafiy mohiyatini ochib beradi. Tanqidiy nuqtai nazardan qaralganda, bilim va axborotni xavfsizlik omili sifatida mutlaq ustuvor qo‘yish insoniy omil va axloqiy sezgirlikni ikkilamchi darajaga tushirib qo‘yishi mumkin.

Harbiy xizmatchilar ongida texnologik tafakkurni shakllantirish zamonaviy informatsion jamiyatda inson va texnologiya o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarning chuqurlashuvi, harbiy bilimlar strukturasi va ijtimoiy ongda raqamli tafakkur paradigmasining ustuvor bo‘lishi bilan uzviy bog‘liq. Texnologik tafakkur bu yerda shunchaki vositachilik funksiyasiga ega emas, balki insoniyatning yangi borliqda — algoritmik, tarmoqlashtirilgan va raqamli haqiqatda ongli mavjudlik shaklini belgilovchi falsafiy-kognitiv konstruktga aylanadi. Harbiy xizmatchining ongiy tayyorgarligi, demak, raqamli epistemologiyani tamoyillarini tushunish, texnologiyani tanqidiy anglash va har qanday qarorning axborotiy-aksiologik oqibatlarini tahlil qilish qobiliyati bilan belgilanadi. Bu borada italyan faylasufi Maurizio Ferraris quyidagi fikrni ilgari suradi: “Postmedia tafakkur — bu shunchaki bilimga ega bo‘lish emas, balki raqamli muhitda tafakkurning o‘zini yo‘naltirish qobiliyatidir. Harbiy ong esa bugungi kunda aynan shu yo‘naltirilganlik bilan strategik mazmun kasb etadi”.[Ferraris M. Where Are You? Ontology of

the Mobile Phone. – New York: Fordham University Press, 2014. – B. 41.] Ferrarisning bu fikri harbiy tafakkurdagi "mobil ontologiya" g'oyasini ilgari suradi, ya'ni texnologik vositalar harbiy ongning faqat tashqi emas, balki ichki strukturasi shakllantiradi.

Texnologik tafakkurning harbiy ongda shakllanishi ko'proq postmetafizik tafakkur modeli asosida kechadi. Bu yondashuvda texnologiya — bu shunchaki harakatni amalga oshiruvchi vosita emas, balki haqiqatni formatlovchi, bilishni tashkil etuvchi va qadriyatlarni tartibga soluvchi ontologik faktor sifatida namoyon bo'ladi. Bu fikrni qo'llab-quvvatlagan zamonaviy nemis faylasufi Markus Kriymer shunday yozadi: "Zamonaviy urushlarda axborot oqimlariga egalik qilish — bu geosiyosiy kuch emas, ontologik ustunlikdir. Shunday ekan, harbiy tafakkur texnologik vositalarni emas, ular orqali mavjudlik shaklini idrok qilishi kerak". [Kremer M. Kritik der digitalen Vernunft. – München: Fink Verlag, 2019. – B. 58.]

Bundan kelib chiqadiki, texnologik tafakkur harbiy xizmatchining shaxsiy kompetensiyasi sifatida quyidagi falsafiy asoslar bilan shakllanadi:

Bilishning texnogen modeli – harbiy bilimlar faqat insoniy tajriba emas, balki raqamli modellashuv va sun'iy intellekt tahliliga asoslanadi;

Mas'uliyatli agentlik – harbiy xizmatchi raqamli muhitda faqat bajaruvchi emas, balki qarorlarning axloqiy oqibatini anglovchi subyekt bo'lishi kerak;

Kiberontologiya – texnologiya bilan o'zaro munosabat harbiy tafakkurning ichki strukturasi belgilab beradi;

Estetik tanqidiylik – vizual va semantik axborot vositalarini tanqidiy idrok qilish orqali ongni manipulyativ tahdidlardan himoya qilish.

Polshalik madaniyatshunos Zygmunt Bauman bu jihatni quyidagicha izohlaydi: "Texnologik zamonda harbiy qarorlar axborot oqimlari va sun'iy tajribalar asosida qabul qilinadi. Ularni boshqarish emas, ularni tushunish – yangi harbiy tafakkurning bosh mezonidir". [Bauman Z. Liquid Modernity. – Cambridge: Polity Press, 2000. – B. 112.]

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Harbiy xizmatchilar ongida texnologik tafakkurni shakllantirish zamonaviy insonning texnogen voqelikdagi mavjudligini falsafiy talqin etishga asoslanadi. Ushbu tafakkur shakli insonning texnologiya bilan munosabatini vositaviylik darajasidan ontologik, gnoseologik va aksiologik darajalarga ko'taradi. Harbiy xizmatchi uchun texnologik tafakkur - bu faqat qurolli texnik vositalarni boshqarish emas, balki axborot asosida qaror qabul qilish, algoritmik tizimlarda o'zini tanib olish va axborot muhitidagi faoliyatga axloqiy jihatdan mas'uliyat bilan yondashish demakdir. Falsafiy yondashuvda texnologik tafakkur shaxsning borliq bilan aloqasini texnologik kodlar, raqamli strukturalar va vizual algoritmlar orqali qayta tashkil etadi. Bu haqda fransuz faylasufi Gilbert Simondon shunday yozadi: "Texnologik tafakkur bu shunchaki texnik vositalar haqida emas, balki ularning qanday qilib tafakkur strukturasi aylanayotgani haqida bo'lgan muhim masaladir. Insonning tafakkuri texnik jarayonlarga integrallashgan sari, u o'zining mavjudlik shaklini ham qayta quradi". [Simondon G. On the Mode of Existence of Technical Objects. – Minneapolis: Univocal Publishing, 2017. – B. 49.]

Harbiy sohaga bu nuqtai nazardan qaralganda, texnologik tafakkur - bu real axborot oqimlarida o'z pozitsiyasini aniqlash, sun'iy intellekt vositalaridan foydalanishda epistemik tanlov qilish va xavfli vaziyatlarda ongli etik qarorlar chiqarishga asoslangan tafakkur modelidir. Shveysariyalik faylasuf Dominique Boullier bu haqda shunday deydi: "Bugungi raqamli subyektning tayanch nuqtasi - bu axborot strukturasi, lekin harbiy subyektning tayanchi - bu axborot strukturasi ustida qaror qabul qilish etikasi". [Boullier D. Sociologie du numérique. – Paris: Armand Colin, 2016. – B. 81.] Demak, harbiy xizmatchi ongida texnologik tafakkurni shakllantirish uni sun'iy vositalarga emas, balki ularni ongli tarzda boshqaruvchi va baholovchi subyekt sifatida ko'rishdan iborat.

Bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun harbiy shaxs ongida quyidagi falsafiy tamoyillar shakllanishi kerak:

Texnologik ontologiya – texnologiyani mavjudlikni anglash shakli sifatida idrok qilish;
Gnoseologik o‘zgaruvchanlik – bilimni texnologik vositalar orqali emas, balki ularning
epistemik imkoniyatlari orqali tushunish;

Aksiologik tafakkur – texnologik qarorlar axloqiy oqibatlarini oldindan ko‘ra bilish
qobiliyati.

Bu fikrni mustahkamlovchi ravishda Janubiy Koreya faylasufi Byung-Chul Han
quyidagicha izohlaydi: “Texnologik zamonda inson o‘zini axborotga aylantiradi. Biroq harbiy
tafakkur - bu axborot emas, balki axborotga nisbatan mas’uliyat. Texnologik tafakkur esa ushbu
mas’uliyatni tan olish va o‘zlashtirishdan iboratdir”. [Han B.-C. Psychopolitics: Neoliberalism
and New Technologies of Power. – London: Verso, 2017. – B. 67.]

Harbiy xizmatchilar ongida texnologik tafakkurni shakllantirish bugungi
axborotlashgan jamiyatda insonning texnologik vositalar bilan bo‘lgan munosabatini nafaqat
amaliy, balki chuqur falsafiy darajada qayta ko‘rib chiqishni taqozo etadi. Ayniqsa,
texnologiyalar inson faoliyatining barcha jabhalariga, jumladan, harbiy sohalarga ham chuqur
kirib kelgan bir paytda, texnologik tafakkur endilikda oddiy utilitar ko‘nikma emas, balki
mavjudlikni va ongni formatlovchi konseptual asos sifatida qaralmoqda. Bu tafakkur shakli
harbiy xizmatchining nafaqat harakatlarini, balki qaror qabul qilish jarayonidagi axloqiy,
gnoseologik va ontologik pozitsiyasini ham aniqlaydi.

Zamonaviy falsafa bu masalaga turli nuqtai nazarlardan yondashadi. Avvalo, fransuz
faylasufi Jean-François Lyotard texnologik tafakkurni bilimga bo‘lgan yondashuvdagi inqilobiy
o‘zgarish sifatida talqin qiladi: “Texnologik ong - bu bilish uslubini transformatsiyalovchi kuch.
U subyektga axborot oqimlari orqali mavjudlikni o‘zga darajada idrok etish imkonini beradi”. [Lyotard J.-F. La condition postmoderne. – Paris: Minuit, 1979. – B. 64.] Harbiy faoliyat
kontekstida bu fikr texnologik tafakkurni jangovar holatlardagi idrok darajasi, xavfni oldindan
sezish, informatsiyani tez tahlil qilish va strategik ongni boshqarish qobiliyatiga aylantiradi. Shu
nuqtai nazardan, texnologik tafakkurning harbiy ongda shakllanishi, bir tomondan, postmetafizik
tafakkur (reallikni texnologik vositalar orqali anglash), ikkinchi tomondan esa aksiologik
refleksiya (texnologik qarorlarning ma’naviy oqibatlarini tushunish) bilan bog‘liq. Britaniyalik
faylasuf Andy Clark bu borada shunday deydi: “Texnologik tafakkur inson ongining tashqi
kengayishidir. Bu kengayish ayniqsa qaror qabul qilish tezligi, axborot sig‘imi va etika bilan
uyg‘unlashtirishda harbiy muhit uchun hal qiluvchi rol o‘ynaydi”. [Clark A. Natural-Born
Cyborgs: Minds, Technologies, and the Future of Human Intelligence. – Oxford: Oxford
University Press, 2003. – B. 96.]

Texnologik tafakkurni harbiy xizmatchilar ongida shakllantirish, shu bilan birga, inson
va mashina, ong va algoritim, axborot va haqiqat o‘rtasidagi chegaralarni falsafiy nuqtai nazardan
aniqlashni ham o‘z ichiga oladi. Amerikalik ijtimoiy faylasuf Donna Haraway bu borada
quyidagi fikrni bildiradi: “Harbiy tafakkur kiberfalsafiy ontologiyani o‘zlashtirmasa, u raqamli
muhitda faqat avtomatik reflekslar bilan cheklanadi. Tafakkur esa mas’uliyatli harakatni nazarda
tutadi”. [Haraway D. Simians, Cyborgs, and Women: The Reinvention of Nature. – New York:
Routledge, 1991. – B. 173.] Bu yondashuv texnologik tafakkurni oddiy “moslashuv” emas, balki
insoniylikning yangi shakli sifatida talqin qilishga chorlaydi.

Shu asosda, harbiy xizmatchilar ongida texnologik tafakkurni shakllantirishning
falsafiy asoslari quyidagi konseptual yo‘nalishlar bilan belgilanadi:

Ontologik asos: texnologiyaning inson mavjudligiga bo‘lgan ta’sirini idrok etish;

Epistemologik asos: bilishning algoritmik vositalar orqali amalga oshirishini anglash;

Aksiologik asos: texnologik qarorlarning axloqiy oqibatlarini tushunish va ularga
javobgar bo‘lish.

Harbiy xizmatchilar ongida texnologik tafakkurni shakllantirish muammosi zamonaviy
ijtimoiy falsafada texnika, ong va ijtimoiy mas’uliyat o‘rtasidagi munosabatlarning tubdan qayta
talqin qilinishini talab etuvchi dolzarb masala sifatida namoyon bo‘lmoqda. Axborotlashgan va

raqamli texnologiyalar chuqur singib ketgan jamiyat sharoitida harbiy faoliyat faqat buyruq va jismoniy ijro bilan cheklanmay, murakkab texnologik tizimlar, axborot muhitlari va tezkor qarorlar maydonida amalga oshiriladigan intellektual faoliyatga aylanmoqda. Shu sababli texnologik tafakkur harbiy xizmatchilar ongida yordamchi ko'nikma emas, balki ularning kasbiy dunyoqarashi, axloqiy pozitsiyasi va ijtimoiy mas'uliyatini belgilovchi falsafiy asos sifatida shakllanadi.

M. Q. Xudoyberdiyev texnologik tafakkurni zamonaviy ong evolyutsiyasi bilan bog'lab, "texnologik tafakkur insonning texnik vositalar orqali voqelikni boshqarish emas, balki ularni ongli tarzda baholash va ijtimoiy oqibatlarini oldindan ko'ra bilish qobiliyatidir", deb ta'kidlaydi. [Xudoyberdiyev M.Q. Zamonaviy ong va texnologik tafakkur muammolari. – Toshkent: Fan, 2019. – B. 70–78.] Ushbu fikr texnologik tafakkurning gnoseologik mohiyatini ochib beradi. Tanqidiy nuqtai nazardan aytganda, muallif baholash va prognozlash jihatini kuchli asoslaydi, biroq harbiy sharoitda vaqt cheklangan vaziyatlarda ushbu refleksivlik qanday mexanizmlar orqali ta'minlanishi masalasini yetarli darajada ochmaydi.

D. S. Yusupov harbiy ong va texnologiya munosabatini ijtimoiy mas'uliyat nuqtai nazaridan tahlil qilib, "harbiy xizmatchi ongida texnologik tafakkur shakllanishi qaror qabul qilishda texnik imkoniyatlar bilan axloqiy javobgarlikni uyg'unlashtirishni talab etadi", deya qayd etadi. [Yusupov D.S. Kasbiy mas'uliyat va texnologiya falsafasi. – Samarqand: Fan va texnologiya, 2020. – B. 55–62.] Bu yondashuv texnologik tafakkurning aksiologik asoslarini ko'rsatadi. Tanqidiy jihatdan qaralganda, muallif axloqiy javobgarlikni muhim shart sifatida belgilaydi, ammo uni harbiy boshqaruv va ta'lim tizimida shakllantirishning aniq institutsional mexanizmlarini kamroq yoritadi. A. J. Rasulov texnologik tafakkurni ijtimoiy ong transformatsiyasi bilan bog'lab, "texnologik tafakkur harbiy xizmatchini passiv ijrochidan vaziyatni tahlil qiluvchi va mustaqil fikrlovchi subyektga aylantiradi", deb yozadi. [Rasulov A.J. Ijtimoiy ong va zamonaviy xavfsizlik konsepsiyalari. – Toshkent: Akademiya, 2021. – B. 40–45.] Ushbu fikr texnologik tafakkurning ontologik ahamiyatini, ya'ni harbiy shaxsning mavjudlik usuliga singib ketgan ong shakli ekanini ko'rsatadi. Tanqidiy nuqtai nazardan esa, mustaqil fikrlashning kuchayishi harbiy intizom va ierarxik tizim bilan muvozanatlashmasa, qarorlar izchilligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkinligi e'tibordan chetda qolmasligi lozim. Sh. A. Nematov texnologik tafakkur va ma'naviy ong o'rtasidagi dialektik bog'liqlikka e'tibor qaratib, "texnologik tafakkur ma'naviy qadriyatlar bilan uyg'unlashmaganda, u harbiy ongda texnokratik va biryoqlama xarakter kasb etadi", deya ta'kidlaydi. [Nematov Sh.A. Texnologiya va ma'naviyat dialektikasi. – Buxoro: Ma'naviyat, 2018. – B. 92–100.] Ushbu qarash texnologik tafakkurning axloqiy-chegaraviy asoslarini ochib beradi. Tanqidiy jihatdan aytganda, texnologik va ma'naviy tafakkurni keskin qarama-qarshi qo'yish ularning o'zaro boyituvchi dialektikasini yetarli darajada ochib bermaydi, chunki zamonaviy sharoitda texnologiya ham yangi ma'naviy mas'uliyat shakllarini yuzaga keltirmoqda. O. T. Saidov harbiy ta'lim tizimi kontekstida texnologik tafakkur shakllanishini tahlil qilib, "harbiy xizmatchilar ongida texnologik tafakkur maxsus tayyorgarlik, raqamli muhit va kasbiy refleksiya uyg'unligi natijasida shakllanadi", deya qayd etadi. [Saidov O.T. Harbiy ta'lim va zamonaviy tafakkur. – Toshkent: O'qituvchi, 2022. – B. 65–70.] Bu yondashuv texnologik tafakkurning ijtimoiy-institutsional asoslarini ochib beradi. Tanqidiy nuqtai nazardan esa, tashkiliy va texnik sharoitlar bilan bir qatorda shaxsiy ichki motivatsiya va ongiy mas'uliyatning roli yanada chuqurroq tahlilni talab qiladi.

Shu tariqa, harbiy xizmatchilar ongida texnologik tafakkurni shakllantirishning falsafiy asoslari ontologik, gnoseologik va aksiologik qatlamlar birligida namoyon bo'ladi. Ontologik jihatdan texnologik tafakkur harbiy shaxsning texnik va ijtimoiy muhitdagi mavjudlik usulini belgilaydi; gnoseologik jihatdan u bilishning vositalashgan, tizimli va analitik shaklini ifodalaydi; aksiologik jihatdan esa texnologik qarorlarning axloqiy va ijtimoiy mas'uliyat bilan uyg'unlashuvini talab etadi. Ijtimoiy falsafa nuqtai nazaridan texnologik tafakkur harbiy xizmatchini texnik ijrochi emas, balki ongli, tanqidiy va mas'uliyatli ijtimoiy subyekt sifatida

shakllantirishga xizmat qiladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, harbiy xizmatchilar ongida texnologik tafakkurni shakllantirish bu texnologiyadan foydalanishni emas, balki texnologiya orqali ongli mavjudlikni shakllantirishni anglatadi. Bu jarayon tafakkurning yangi shaklini - vizual, algoritmik va semantik jihatdan murakkab, axborotga asoslangan va etik jihatdan mas'ul bo'lgan tafakkurni shakllantiradi. Aynan shu asosda harbiy qarorlar ongli, zamonaviy va strategik muvozanatga ega bo'ladi.

Birinchidan, harbiy xizmatchilar ongida texnologik tafakkurni shakllantirish jarayoni ontologik, gnoseologik va aksiologik asoslarning dialektik birligida kechadi. Ontologik jihatdan texnologiya harbiy borliqni belgilaydi, gnoseologik jihatdan bilim va amaliyotni uyg'unlashtiradi, aksiologik jihatdan esa harbiy faoliyatda mas'uliyat, insonparvarlik va axloqiy tanlov muammolarini dolzarblashtiradi.

Ikkinchidan, texnologik tafakkurning rivojlanishi harbiy faoliyatda qaror qabul qilish jarayonining mazmunini tubdan o'zgartiradi. Noaniqlik, tezkorlik va axborot ortiqchaligi sharoitida texnologik tafakkur harbiy xizmatchiga vaziyatni ratsional baholash, axborotni saralash va mas'uliyatli strategik tanlovni amalga oshirish imkonini beradi.

Uchinchidan, olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, harbiy xizmatchilarda texnologik tafakkurni shakllantirish faqat harbiy tayyorgarlik masalasi emas, balki ijtimoiy-falsafiy muammo bo'lib, u inson va texnologiya, xavfsizlik va axloq, kuch va mas'uliyat o'rtasidagi murakkab munosabatlarni qayta talqin qilishni talab etadi.

To'rtinchidan, texnologik tafakkur harbiy xizmatchini zamonaviy texnologik sivilizatsiyaning passiv iste'molchisi emas, balki faol, ongli va mas'ul subyekti sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Bu esa harbiy ta'lim va tarbiya tizimida texnologik tafakkurni shakllantirishni ustuvor ijtimoiy-falsafiy vazifa sifatida belgilash zarurligini asoslaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitusiyasi. –T: «Adolat», 2023. –114 b.
2. O'zbekiston Respublikasining Mehnat Kodeksi. –T.: Adolat, O'zbekiston, 2021. – 296 b.
3. O'zbekiston Respublikasining Oila Kodeksi. –T.: Adolat, O'zbekiston, 2021. –204 b.
4. Mirziyoyev SH. Erkin va farovon demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. –T.: O'zbekiston, NMIU, 2016.
5. Mirziyoyev SH. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. –T.: «O'zbekiston». 2017. –48 b.
6. Mirziyoyev SH. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. –T.: «O'zbekiston». 2017. –488 b.
7. Mirziyoyev SH. Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari [Matn]. –T.:
8. Ellul J. The Technological Society. – New York: Knopf, 1964. – B. 98.
9. Castells M. The Rise of the Network Society. – Oxford: Blackwell, 1996. – B. 92.
10. Stiegler B. Technics and Time, Vol. 2: Disorientation. – Stanford: Stanford University Press, 2008. – B. 64.
11. Baudrillard J. Simulacres et simulation. – Paris: Galilée, 1981. – B. 43.
12. Poster M. Information Please: Culture and Politics in the Age of Digital Machines. – Durham: Duke University Press, 2006. – B. 102.
13. Berardi F. The Uprising: On Poetry and Finance. – Los Angeles: Semiotext(e), 2012. – B. 59.
14. Han B.-C. Psychopolitics: Neoliberalism and New Technologies of Power. – London: Verso, 2017. – B. 83.
15. Postman N. Technopoly: The Surrender of Culture to Technology. – New York:

Vintage Books, 1993. – B. 71.

16. Metzinger T. The Ego Tunnel: The Science of the Mind and the Myth of the Self. – New York: Basic Books, 2009. – B. 98.

17. Gopnik A. The Real Work: On the Mystery of Mastery. – Cape Town: Penguin Books, 2023. – B. 104.

18. de Mul J. Cyberspace Odyssey: Towards a Virtual Ontology and Anthropology. – Amsterdam: Amsterdam University Press, 2010. – B. 145.

19. Castells M. The Rise of the Network Society. – Oxford: Blackwell Publishers, 1996. – B. 412.

20. Taylor C. The Malaise of Modernity. – Toronto: House of Anansi, 1991. – B. 74.

21. Berry D. The Philosophy of Software: Code and Mediation in the Digital Age. – London: Palgrave Macmillan, 2011. – B. 103.

22. Simone R. La Terza Fase. – Milano: Laterza, 2009. – B. 47.

23. Fuchs C. Digital Demagogue: Authoritarian Capitalism in the Age of Trump and Twitter. – London: Pluto Press, 2018. – B. 87.

24. de Kerckhove D. The Skin of Culture: Investigating the New Electronic Reality. – London: Kogan Page, 1995. – B. 83.

25. Lévy P. Collective Intelligence: Mankind's Emerging World in Cyberspace. – Cambridge: Perseus Books, 1997. – B. 56.

26. Teshaboyev M. Different Attitudes And Interpretations Toward Social Justice In Western Philosophical Thought Eurasian Journal of Humanities and Social Sciences volume 23 - 2023 / 105-109 p

27. Teshaboyev M. O'zbekistonda ijtimoiy davlat qurilishi strategiyasi va ijtimoiy adolatning asosiy yo'nalishlari Ta'limning zamonaviy transformatsiyasi 5-to'plam 2-son mart 2024 // 60-66 bet

28. G'aybullayeva N. The role of concepts of contradictions in the education of young children In Volume 2, issue 2 of Academic Research Journal 2023 10.02.2023

29. Volli U. Manuale di Semiotica. – Torino: Laterza, 2000. – B. 144.

30. Srinivasan R. Beyond the Valley: How Innovators around the World are Overcoming Inequality and Creating the Technologies of Tomorrow. – Cambridge: MIT Press, 2019. – B. 92.